

Boekbespreking M.J. Meesters, Loopbanen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt

Citation for published version (APA):

van der Velden, R. (1993). Boekbespreking M.J. Meesters, Loopbanen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 9(4), 397-399.

Document status and date:

Published: 01/01/1993

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

zijn. Als we alleen naar het inkomen kijken dan blijkt dat 4% van de Turken, 3% van de Marokkanen en 10% van de Surinamers die op de arbeidsmarkt actief zijn, een bovenmodaal inkomen (f 2300,- netto per maand of meer) verdient. Gegevens over de inkomenspositie van Molukkers ontbreken. Onder de autochtone bevolking verdient 23% een bovenmodaal inkomen.

De rest van het boek is gericht op de vraag welke factoren het succes van de geslaagden bepalen. Ten behoeve van deze vraag, in feite de centrale vraag van het boek, zijn 227 allochtonen geïnterviewd. Daarnaast zijn ook 34 autochtonen geïnterviewd. Dit laatste om door vergelijking op overeenkomsten en verschillen te voorkomen dat gevonden factoren ten onrechte als allochtone factoren beschouwd zouden worden.

In de verklaring voor het succes van de door hen onderzochten hebben de onderzoekers een onderscheid gemaakt tussen individuele factoren, als opleidingsniveau, beheersing van het Nederlands en sociale netwerken en collectieve factoren, als selectiemechanismen op de arbeidsmarkt en overeenkomst tussen de minderheidsgroep en de dominante groep wat betreft oriëntatie op arbeid. Van de individuele factoren blijkt, weinig verbazingwekkend, succes vooral verklaard te worden door een hoog opleidingsniveau. Beheersing van de Nederlandse taal is, alweer nogal voor de hand liggend, een absolute 'must' voor wie zich in het Nederlandse bedrijfsleven omhoog wil werken. Er zijn echter ook andere wegen om maatschappelijk te stijgen, waarbij beheersing van het Nederlands niet per se noodzakelijk is. Te denken valt aan een carrière in de sport of het zelfstandig ondernemerschap. Wat dat laatste betreft: in het verleden is wel gespeculeerd over het etnisch ondernemerschap, denk aan de Islamitische slager, als het maatschappelijk stijgingskanaal voor allochtonen. Uit de cijfers blijkt dat het zelfstandig ondernemerschap voor allochtonen bepaald niet de weg naar maatschappelijk succes is. Wie de weg van het zelfstandig ondernemerschap kiest, wordt er meestal niet rijk van. Het gemiddelde bedrijfsresultaat is vrij laag. Uit de interviewgegevens blijkt dat de betekenis van sociale netwerken voor de sociale stijging van allochtonen beperkt is. Alleen in de Surinaamse groep komen mensen voor die sociale contacten

hebben die hen verder kunnen helpen in de wereld van het werk. De sociale contacten die de anderen hebben belemmeren hen eerder dan dat ze hen vooruithelpen in hun carrière. Molukse mannen en vrouwen en Hindostaanse, Marokkaanse en Turkse vrouwen hebben, bij hun pogingen om een hoge maatschappelijke positie te bereiken, te maken gekregen met weerstanden uit de wijdere allochtone omgeving.

Een factor waar alle onderzochten mee geconfronteerd zijn is discriminatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Vrij veel respondenten hebben carrière gemaakt binnen het minderheidsdencircuit. De auteurs gaan uitgebreid in op de vraag waarom zij daar terecht zijn gekomen en of er soms sprake is van een 'ethnic mobility trap'. Dat wil zeggen dat etnische functies de enige mogelijkheid waren om hogerop te komen, maar dat het vandaaruit niet mogelijk is om door te stromen naar een functie in een algemene organisatie. Hun conclusie is dat instroom van allochtonen in etnische functies niet altijd het gevolg is van ervaren achterstelling op de markt van algemene functies, maar van bewust zoekgedrag. Dit brengt me op het zwakke punt in het onderzoek: de individuele factoren zijn veel meer uitgewerkt dan de collectieve. Met name de werking van de arbeidsmarkt is erg onderbelicht gebleven. Daar zal ook de wijze van dataverzameling debat aan zijn. Mensen zullen, daartoe gevraagd, hun succes eerder verklaren uit hun persoonlijk handelen dan uit de kenmerken van de arbeidsmarkt. Daarom vind ik de conclusie, dat het uiteindelijk vooral vanwege hun persoonlijke kenmerken is dat sommigen erin slagen om een gunstige positie te bereiken, niet zo overtuigend en ook wat teleurstellend als slot van dit verder bijzonder informatieve boek.

Sawitri Saharso, Vakgroep Politicologie/Bestuurskunde, Vrije Universiteit te Amsterdam, sectie 'Beleid, Cultuur en Sexevraagstukken'

M.J. Meesters, 'Loopbanen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Verticale en horizontale differentiatie in het voortgezet onderwijs: oorzaken en gevolgen voor de arbeidsmarktpositie van Nederlandse jongeren'. OOMO-reeks ITS, Nijmegen 1992 (dissertatie)

De titel van dit vorig jaar verschenen proefschrift geeft goed aan wat de lezer te wachten staat: een degelijke en omvattende studie naar de school- en beroepsloopbanen van jongeren die in 1977 het voortgezet onderwijs zijn binnengestroomd. In dat jaar is het CBS gestart met het zogenaamde SMVO-cohort. Een generatie van ruim 37.000 leerlingen die in het voortgezet onderwijs startten, is gedurende een groot aantal jaren gevolgd op hun weg door het onderwijs. Degenen die het volledig dagonderwijs al dan niet gediplomeerd verlieten werden in het kader van het CBS Schoolverlatersonderzoek nog tweemaal benaderd: één jaar en drie jaar na het verlaten van de school.

Over dit cohort is inmiddels veel gepubliceerd, vooral in de vorm van artikelen en deelrapporten. Het proefschrift van Marion Meesters vormt echter in meerdere opzichten het magnum opus van dit cohort. Voor de eerste maal zijn de gegevens over zowel de schoolkeuzes die de leerlingen uit dit cohort maken als hun intrede op de arbeidsmarkt in één rapport bij elkaar gebracht. De centrale vraag van het proefschrift luidt: In hoeverre spelen schoolse capaciteiten, geslacht en sociaal milieu een rol bij verschillende soorten schoolkeuzes, wat zijn de gevolgen van deze schoolkeuzes voor de latere arbeidsmarktloopbaan en spelen capaciteiten, geslacht en sociaal milieu ook gedurende deze arbeidsmarktloopbaan nog een rol?

Bij het beantwoorden van deze vragen maakt de auteur een onderscheid tussen twee soorten keuzes in de schoolcarrière: keuzes die leiden tot verticale differentiatie (verschillen naar niveau) en keuzes die leiden tot horizontale differentiatie (verschillen naar richting). Vervolgens worden eerst de oorzaken en gevolgen van verticale differentiatie onder de loep genomen en daarna gebeurt hetzelfde met betrekking tot de horizontale differentiatie. Inmiddels zijn we dan wel 165 pagina's, liefst 40 hypothesen en ruim 1.000 parameters verder. Met name in hoofdstuk 7 waar de gevolgen van horizontale differentiatie bestudeerd worden is het, als gevolg

van het grote aantal gepresenteerde analyses, moeilijk om door de bomen het bos te blijven zien. In het laatste hoofdstuk zet de auteur zich dan ook aan de moeilijke taak om de belangrijkste resultaten nog eens samen te vatten en een verbinding te leggen tussen de verschillende analyses.

Hierin slaagt ze mijns inziens slechts gedeeltelijk. Weliswaar worden de belangrijkste bevindingen in één figuur nog eens samengevat, maar men blijft toch de behoefte voelen om de gevolgen van horizontale en verticale differentiatie in één model geanalyseerd te zien. Op die manier kan de samenhang tussen beide vormen van differentiatie empirisch beter onderbouwd worden.

Een belangrijk winstpunt is de aandacht voor horizontale differentiatie. Met uitzondering van het onderzoek naar geslachtsspecifieke keuzes in het onderwijs, wordt dit thema in het schoolloopbaanonderzoek sterk onderbelicht. Ten onrechte, zoals blijkt uit de resultaten van dit proefschrift. Dit gebrek aan belangstelling blijkt ook uit de magere theorievorming op dit gebied. De auteur doet wel een poging om door de introductie van het begrip 'perspectiefrijk' een verbinding te leggen met bestaande theorieën, maar zoals ze ook zelf aangeeft lukt dit slechts gedeeltelijk. Het is ook nog maar de vraag of begrippen als 'perspectiefrijk' in dit verband de oplossing dichterbij brengen. Wezenlijk vanuit arbeidsmarkttoegankelijkheid is immers het feit dat als gevolg van horizontale differentiatie verschillende soorten human capital ontstaan. Juist de mate van exclusiviteit van dit human capital (de mate waarin men concurrentie ondervindt van andere opleidingen) in combinatie met de selectiviteit (i.c. de kwaliteit van de opleiding) is bepalend voor de positie van een opleiding op de arbeidsmarkt.

Tenslotte een paar opmerkingen over het onderzoek zelf. De auteur wijst in de inleiding terecht op het belang van longitudinale designs voor de analyse van loopbanen. Toch zou het longitudinale karakter veel beter uit de verf zijn gekomen als ook tijdens de loopbaan in het voortgezet onderwijs gegevens over het prestatieniveau waren verzameld. Nu moeten we het doen met de CITO-scores aan het eind van het lager onderwijs, terwijl uit onderzoek bekend is dat de verschillen in (wiskunde-)prestaties tussen jongens en meisjes zich pas in de loop van het voortge-

zet onderwijs manifesteren.

Ten tweede wrekt zich in sommige opzichten het feit dat een instroomcohort gevolgd is en geen uitstroomcohort. Schoolverlaters die een verschillende schoolloopbaan achter de rug hebben komen per definitie ook op verschillende tijdstippen op de arbeidsmarkt. Periode-, leeftijd- en loopbaan-effecten zijn op die manier niet meer te onderscheiden. Het zou goed zijn wanneer dit soort cohortonderzoek gekoppeld zou worden aan cross-sectioneel schoolverlatersonderzoek (zoals RUBS en HBO-Monitor), om op die manier een aantal referentiepunten te hebben.

Tenslotte, de kwaliteit van het proefschrift van Marion Meesters is een goede aansporing voor het CBS om de schoolverlatersonderzoeken weer te hervatten.

Rolf van der Velden

Colin Crouch, Industrial Relations and European State Traditions, Oxford, Clarendon Press 1993, ISBN 0 19 827720 2, 407 p., f 125,-

De parlementaire enquête over de uitvoering van de sociale zekerheid heeft plotseling de verwevenheid van sociale partners en politiek op sociaal-economisch terrein in de schijnwerpers van de media en het grote publiek gebracht. Dit heeft onder andere geleid tot hevige kritiek uit met name liberale hoek, maar ook andere politieke stromingen zien het als een probleem. Het primaat van de politiek en de effectiviteit van het overheidsbeleid zouden er door worden aangetast. De overleconomie als geheel moet het eveneens ontgelden. Kan deze gordiaanse knoop nog ontward worden? Deze vraag komt aan de orde in het nieuwe, indrukwekkende boek van Colin Crouch en zijn antwoord luidt nee. Zijn overheid en sociale partners eenmaal aan een onderlinge omgang met elkaar gewend, dan zijn ze daar moeilijk van af te brengen. Ze lijken, als het er op aan komt, te kiezen voor het bekende met min of meer zekere uitkomsten. Dit werd juni j.l. nog eens bevestigd door de uitkomst van het overleg in de Stichting van de Arbeid aangaande de toekomst van de overleconomie. Er verandert weinig.

De interesse van Crouch in dit boek gaat uit naar de historische ontwikkeling van stelsels van

arbeidsverhoudingen in vergelijkend perspectief. De verschillen tussen landen blijken substantieel te zijn, maar de verhoudingen tussen staat en sociale partners in ieder land afzonderlijk vrij constant. De kern van het boek is een vergelijkende empirische studie van de arbeidsverhoudingen in vijftien Westeuropese landen over een periode van 120 jaar (1870-1990). Crouch maakt gebruik van zogenaamde 'snapshots': ongeveer om de vijftien jaar bekijkt de schrijver de institutionele ontwikkeling van de arbeidsverhoudingen, de organisaties van werknemers en werkgevers, de arbeidsconflicten en de economische en politieke ontwikkeling. Dit alles is per periode overzichtelijk ondergebracht in tabellen. Crouch verwondert zich over de verschillen tussen landen. Met name legt hij de nadruk op de grenzen tussen politiek en maatschappij. Vooral in Noord- en Noordwest-Europa is een intensieve samenwerking tot stand gekomen tussen staat en sociale partners op het terrein van vorming en uitvoering van het sociaal-economisch beleid. In andere landen, Engeland en Frankrijk voorop, is deze samenwerking nauwelijks aanwezig. Crouch stelt zich de vraag hoe de verschillen in West-Europa te verklaren zijn en zoekt zijn oplossingen in logica en historische factoren. Deze combinatie geeft het boek een zekere diepgang. Hij begint zijn analyse met een rationele keuze benadering. Deze beschrijft een evolutie van de arbeidsverhoudingen van een fase van 'contestation', gekenmerkt door weinig contacten en conflictueuze relaties tussen de sociale partners onderling, via meer omvangrijke pluralistische relaties naar een fase van 'bargained corporatism' op het niveau van de staat. Noodzakelijke voorwaarde voor een overgang van de ene naar de andere fase is een grotere macht voor werknemersorganisaties op hogere besluitvormingsniveaus. Bargained corporatism heeft als voordeel ten opzichte van de andere beleidsmodellen dat onderlinge relaties tussen sociale partners en de overheid de vorm aannemen van positive sum games. Zijn empirische studie onderschrijft deze evolutionaire drang, maar laat toch een aantal belangrijke vragen liggen. Waarom blijven bijvoorbeeld sommige stelsels, zoals Frankrijk, steken in de 'contestation' fase, terwijl anderen wel de gecentraliseerde werknemersorganisaties voortbrengen die de voorwaarde voor het ontstaan van bargained corporatism vormen?

In de drie slothoofdstukken draagt hij historische verklaringen aan voor deze verschillen, waarbij hij teruggaat tot in de middeleeuwen. De rol van de katholieke kerk en moderniseringsbewegingen, de rol van belangengroepen bij staatsvormingsprocessen en de relatie tussen tijdstip van industrialisering en afschaffing van gildenstructuren speelden allen een rol als voorwaarden voor de ontwikkeling van stelsels van arbeidsverhoudingen. Ze bepaalden de mogelijkheden van werknemersorganisaties zich centraal te organiseren en deel te nemen aan de beleidsvorming en -uitvoering. De opkomst van werknemersorganisaties in de twintigste eeuw zorgde voor een grote verandering, maar leidde niet tot een verandering in de ontstane structuren. Werknemersorganisaties werden in de bestaande structuren opgenomen, die betrekkelijk constant bleven. Het systeem van relaties tussen staat en sociaal-economische groepen in de samenleving ontwikkelde zich vaak al vóór de periode van het zogenaamde georganiseerde kapitalisme ($\pm$ 1900), waarin het systeem van arbeidsverhoudingen tot stand kwam. De conclusies van Crouch zijn nogal deterministisch van aard. Nederland zal in de visie van Crouch moeten leren leven met zijn overleconomie. Zijn boek bevat een veelheid aan argumenten en empirisch materiaal om de lezer hiervan te overtuigen. Toch is er reden tot enige twijfel. De overleconomie loopt op zijn achterste benen. Klinkende resultaten blijven uit. Zet hiertegen de roep om het primaat van de politiek, onder andere verwoord in het rapport Raad op Maat van de parlementaire commissie De Jong, en de vraag kan worden gesteld of we toch niet aan de vooravond van een verschuiving naar een meer pluralistisch stelsel van arbeidsverhoudingen staan.

Wim van der Voort, Universiteit Utrecht

Maurits J.G.M. van Wagenberg, 'Gericht CAD-ondersteund ontwerpen en organiseren'. Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen, 1992, uitgave in eigen beheer

M. van Wagenberg studeerde rechten en bedrijfskunde en is werkzaam bij een adviesbureau op het gebied van CAD/CAM en organisatie. In dit proefschrift, op het vakgebied van de sociale

wetenschappen, wordt verslag gedaan van onderzoek op het snijvlak van de organisatie- en de ontwerptheorie. Het is gebaseerd op het idee dat er een verband bestaat tussen de specifieke doelstellingen van werktuigbouwkundige ontwerpprocessen en de organisatie ervan. Het gaat daarbij om de mate waarin het proces wordt gekenmerkt door specifieke vormen van *iteratie* en *decompositie*.

De onderscheiden doelstellingen zijn:

- 1 besparing van ontwerpkosten,
- 2 verkorting van doorlooptijd,
- 3 verbetering van kwaliteit,
- 4 verhoging van innovatie.

Het begrip *iteratie* heeft betrekking op het herhalen van bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld als leerproces of in het kader van informatieoverdracht. De indeling in soorten verwijst naar de reden van de herhaling:

- 1 repeterend,
- 2 fouterstelend,
- 3 verbeterend,
- 4 mutueel (gerelateerd aan het parallel uitvoeren van activiteiten).

Het begrip *decompositie* heeft betrekking op de arbeidsverdeling bij het ontwerpproces. De indeling in soorten leunt sterk op de bekende interdependentie-typologie van Thompson:

- 1 parallel,
- 2 opeenvolgend,
- 3 partieel overlappend,
- 4 mutueel (bijvoorbeeld met werkgroepen).

Het gebruik van *computer aided design* (CAD) wordt een intermediaire ('katalyserende' of 'faciliterende') rol toebedacht.

Het theoretische deel resulteert in een hypotheschema waarin een positieve of negatieve samenhang tussen de vier doelstellingen en elk van de soorten iteratie en decompositie wordt verwacht. De te verwachten rol van CAD blijft daarbij in het vage.

Het empirisch onderzoek is uitgevoerd in twee groepen bedrijven. De eerste omvat zes ingenieursbureaus die voornamelijk werkzaam zijn voor de petrochemische industrie. De tweede omvat negen productiebedrijven (machinefabrieken) met voornamelijk serieproductie. Hiervan zijn de ontwerpafdelingen onderzocht.

Per bedrijf is het belang van elk van de vier doelstellingen als een getal uitgedrukt. Over de gevolgde procedure wordt geen informatie verstrekt, zodat onduidelijk is of het om het relatie-